

La modernitat, el darrer pas de la tradició. Propostes en el cant, el ball i la música popular als Pirineus catalans

La transmissió musical en la segona generació Enfocaments, mancances i possibles resultats

Al Principat, la transformació soferta pel món pagès, sobretot a partir de la meitat del segle XX, va anar de bracet de la minva de moltes formes rurals. I en aquest degoteig de pèrdues cal ficar-hi també tot allò que té a veure amb la transmissió dels cants, els balls i les músiques populars que molt sovint anaven lligats a tot aquest món agrícola i camperol.

A hores d'ara, seguim veient com la major part de la informació oral de primera mà –que serien els informants vius– es troba en un retrocés constant per qüestions d'edat, i sabem que ja fa estona que ens comencem a situar en allò que s'ha batejat com la segona generació.

Aquesta segona generació nova de músics, balladors i cantaires, sobretot a la Catalunya Vella, on hem vist que la pèrdua patrimonial ha estat més punyent, ha tingut un bon referent en els aplecs de coneixements i documentació dels folkloristes de començament del segle XX, i en els estudiosos dels anys posteriors fins que s'arriba al moment present.

Fent un breu incís, hem de dir que l'expansió de la Catalunya industrial a principi del segle XX va ser un dels factors determinants del canvi de model, ja que va estroncar la tradició pagesa, quan es comença a buidar de gent el camp i a omplir-se'n les fàbriques. Si més no, potser sí que va contribuir a arraconar un món que hom començava a creure's que era antic, però la partida, creiem, no ha estat mai perduda del tot, ja que la documentació escrita i la memòria col·lectiva han seguit guardant coneixements dins racons, diguem-ne, invisibles o poc coneguts.

I ara, en aquests moments de suposada globalització, potser el més pràctic que ens tocava fer, si creiem que s'ha de seguir avançant en aquesta direcció, seria plantejar com hi intervenim nosaltres sumant enfocaments vells i nous a tot aquest pòsit més o menys



Santi Llagostera i Güell, arquitecte, en representació de la formació musical "Randellaires"



Guitarra d'ossos. Extret de la informació de Joan Amades i reconstruït per en Donat Gallego amb ossos de vedella en comptes d'ossos de pollastre, per tal de poder amplificar-ne el so



Tamborí de cordes. Reconstruït per en Toni Madueño a partir de la fotografia d'un retaule anònim trobat a l'església de Barruera, a la Vall de Boí

estructurat i encara viu. Sabem que es fa difícil destriar el gra de la palla, però paga la pena llançar un seguit de propostes damunt la taula per tal que serveixin de reflexió i contrast.

Semblaria encertat que aquest camí continués sent un procés col·lectiu, i, millor que millor, si és anònim i amb moltes propostes i models diferents, i no pas fet amb pocs protagonistes i autors. Amb tot, sabem que sempre anima a tothom quan alguns personatges ho veuen clar, s'apassionen, estudien i produeixen un bon recull, o assolixen una bona trajectòria, o marquen un camí clar.

Per començar, tenim uns quants dubtes que ens vénen a la barretina. Per exemple, en aquests moments de suposat trencament de la cadena generacional, com cal tirar-ho endavant tot plegat? O, com s'entén o es percep aquest llegat per part de la majoria de gent? El podem situar en un lloc central i decisiu dins de la vida quotidiana actual? És una moda més dins del camí de la història? És un fet marginal i especial? Reté algun substrat musical que valgui la pena saber i potenciar? Existeix de debò una música,

ball o cant popular català? Què hi diuen els actors i intèrprets actuals? Com ho veuen els especialistes? Hi ha alguna mena de futur que no se'ns presenti encarcerat i caduc?

Enumerem algunes iniciatives que, en aquests cercles i ambients es parla de crear, com ara allò que s'anomenen els *punts de trobada* o també les *reunions informals de música catalana* –abreviant, *rimcats*–, a semblança del que passa a Galícia, Andalusia, Portugal, Irlanda o Escòcia amb la pròpia tradició musical.

Sovint es remenen un munt d'idees per fer camí. Hi ha propostes que aposten perquè les composicions es facin amb una barreja d'instruments antics i moderns, o de músics d'estils diferents aplegant un tema tradicional tocant-lo amb les variants corresponents, o que es practiqui un canvi de lletres de les cançons per fer-les més actuals.

Parlant de l'espai, hi ha qui demana molts més llocs públics on es pugui tocar, cantar i ballar la música del país, llocs com ara les places, tavernes, cafès i espais públics. Sembla alhora una bona sortida ensenyar a les escoles (de música o no) els instruments tradicionals, o provar d'escurçar les cançons (cants curts i cants a l'aire) perquè no sigui tan feixugues, o fer trobades de cants i balls amb diferents grups paral·lels com ara esbarts, corals,

colles sardanistes, grups musicals juvenils, colles de grallers, colles de diables, colles de bastoners...

Un altre vessant és potenciar els treballs de camp amb els informants encara vius, o continuar la recerca bibliogràfica, o formar dinamitzadors en el món del cant i ball tradicionals, o bé realitzar cursos de coneixement musical tradicional, o, ben important, mostrar el vessant mític i arquetípic de la pròpia tradició per donar-hi bons fonaments, i alhora ben imprescindible, també la part divertida, profana i picaresca.

Tot plegat, com hem dit, sembla imprescindible que vagi acompanyat de més divulgació pública d'aquesta música als mitjans de comunicació, als restaurants, als pubs i discoteques, a les escoles, als centres culturals i a la gent en general, per tal de donar continuació una altra vegada a allò menystingut fins ara. Què hem de fer, doncs, perquè tot això vagi cap a bé? posar-hi instruments nous?, d'arreu?, elèctrics?, amb noves lletres?, amb velles lletres i noves músiques?, amb mixtures d'estils musicals?

En un altre àmbit i per aguantar bé les qüestions, semblaria bàsic, com hem dit a suara, de fer estudis generals sobre l'evolució i la classificació de les formes catalanes de ball, cant i música als Països Catalans. Com a exemple podem posar el que ens diuen els entesos: que, a banda dels goigs que es remunten al segle XII i, sembla, que tenien estructura de ball, el ball del Principat descansa en dues corrents principals: la línia contrapàs, sardana curta, sardana llarga, i l'altra, la del ball pla cerdà i el ball de bot jota. I tenim nom o noms per posar-los? Les podríem anomenar, per exemple, línies, branques, gèneres, maneres, vares?

La modernitat es pot bastir amb diferents camins, però creiem que en tots aquests processos els fonaments i les arrels juguen un paper decisiu de continuació i equilibri. És probable que el manteniment de la melodia sigui fonamental a l'hora d'aguantar una peça musical, i la tendència a continuar amb els instruments considerats autòctons també. Paper que no



Retaula de l'església de Barruera, Vall de Boí



Rigo-rago. Extret de la informació de Joan Amades i reconstruït per en Donat Gallego

hauria de ser contradictori amb allò nou. És més, gosariem dir que per anar bé en molts camps de la vida, allò transmès pels avis s'ha de saber retocar si ho creiem convenient, però sempre hauria de ser-ne el referent simbòlic i físic.

El mateix mot *tradicional* –que ve del llatí *traditio*– vol dir simplement “transmetre”; transmetre, doncs, i continuar, per què no, removent amb seny i rauxa allò rebut.

Es fa, doncs, necessari retrobar el gaudi d'allò tradicional o transmès dins un món suposadament modern, que té la tendència a tornar-se sord cap allò que té de sempre al seu abast. Un món que, emmirallat pel tot global només burxa fora de casa. Si fos així, sabem del cert que qualsevol comunitat cultural acabaria desapareixent, i el nostre compromís és que, amb tota la trempera, haurem de mirar que això no ens passi de cap de les maneres a nosaltres. Perquè sabem que el món seria, llavors, molt més pobre i uniforme; i potser, podríem donar per fet que aniria pel mal camí.